

ПРОФЕССОР НЎЪМОН РАҲИМЖОНОВ
ТАДҚИҚОТЛАРИДАГИ МУҲИМ ЙЎНАЛИШЛАР

Тохир Қаххор,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими, ЎзДЖТУ доценти

1

Нўъмон Раҳимжонов – таниқли адабиётшунос олим, профессор; яъни, йигирмадан ортиқ илмий китоблар, 400 дан зиёд мақолалар муаллифи.¹

Нўъмон Раҳимжонов – моҳир таржимон. У русчадан ўзбекчага ўгирган, 1967 йилдан бошлаб нашриётларимизда неча юз минглаб адабда босилган йигирмадан ортиқ қиссалар, романлар, илмий асарлар бугунгача халқимизга хизмат қилмоқда. Нўъмон Раҳимжонов – истеъдодли журналист; яни, атоқли давлат арбоби Нуриддин Муҳиддинов, машҳур ижодкорларимиз Асқад Мухтор, Иззат Султон, Рауф Парфи, шунингдек, неча юзлаб замондош шоир, ёзувчи ва олимларимизнинг элимизга танилишида биографик асарлари, китоблари билан ўзига хос ҳисса қўшган.

Нўъмон Раҳимжоновнинг 1979-90 йиллар орасида босилган “Давр ва ўзбек лирикаси”, “Шоир ва давр”, “Ўзбек совет адабиётида поэма”, “XX аср ўзбек поэмасининг тараққиёт жараёни” “Шеър сеҳри”, “Фалсафий лирика”, “Ўзбек адабиётшунослиги ҳозирги босқичда”, “Ўзбек поэмасининг ривожланиш хусусиятлари”, “Илмий тафаккур жилолари” каби китобларида, шунингдек, сўнгги ўттиз йилда нашрдан чиққан “Мустақиллик даври ўзбек шеърияти”, “Истиклол ва бугунги адабиёт”, “Бадий асар биографияси”, “Қодирийшунослик қирралари”, “Бадий сўз эстетикаси”, “Асқад Мухтор поэтикаси”, “Адабиёт – миллат виждони” каби асарлари асосан шеърияттаҳлилига, талқинига, бадий ижод сирларини очишга қаратилгани билан ажралиб туради.

2

Нўъмон Раҳимжонов тадқиқотларидаги муҳим, ўзига хос йўналишлар, менимча, қуйидаги уч йўналишда яққол кўринади. Биринчиси – шеърларни олимона-шоирона қалам билан таҳлил ва талқин этишда. Иккинчиси – олимлар, шоирлар, ёзувчилар ижодий лабораториясини олимона ва журналистона ўрганишда. Учинчиси – ғоявий йўналишда, яъни, мустақилликдан олдинги ва кейинги даврда яратилган асарлардаги Ватан,

¹ ЎзФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, филология фанлари доктори, профессор Нўъмон Раҳимжонов таваллудининг 80 йиллигига бағишланган “Ўзбек адабиётшунослигининг долзарб муаммолари” мавзусидаги халқаро хотира илмий-назарий конференциясида ўқилган маъруза (31 май, 2024).

Миллат, Истиклол, Туркистон мавзуларини тадқиқ қилишда.

Биринчи йўналишдаги тадқиқотларга “Асқад Мухтор поэтикаси” асаридаги қуйидаги парчалар мисол бўла олади: “Шоирнинг “Жимлик сурони”, “Тун ўй сурар”... сингари ўнлаб шеърлари туннинг табиатини идрок этишга йўналтирилган.

Бизнинг боғда оқшом пайтлари
Йиғиб олганида кун шуъласини,
Ўтлар орасида яшил чигиртка
Бошлайди тинимсиз ашуласини...
“Ҳаёт бор!..” – тун бўйи ўжар бир таъкид,
Катта сукунатнинг жонли бўлаги.

Боғ – муаззам ҳаёт. Ҳаёт ўзининг шомлари, тунлари ва тонглари ила нажиб. Баҳрил муҳитнинг энг катта кўзи – офтоб бир зумгина пинакка кетаркан, нурнинг ўрнини тун, ёруғлик ўрнини қоронғулик эгаллагандек бўлади. Аслида ҳам шундаймикан? Аслида ҳам туннинг палаги шунчалар кенгми? Туннинг кўнгли шунчалар қаттиқми, қоронғуми? Туннинг кўзлари ҳам тошми, басирми? Ҳар қандай тонглар ўз йўлининг охирида тунга пешонасини уриб олаверадими? Бошини эгиб, кўзларини юмиб, бу очун оғушига ботиб кетаверадими? Қоронғулик – йўқлик қаърига сингиб йўқолаверадими?.. Аслида ҳам умрлар шоми, вужуд-вужудлардаги шамнинг сўниши йўқликка маҳкумми? Тирикликнинг охиратими?.. Тонгларнинг тунлар билан, ёруғликнинг зулумот билан тўқнашуви, олишуви муқаррарми? Аслида ҳам тун шунчалар қорами, кўмирми? Шундай экан, нега энди туннинг ўрнини бошқа бирон ўзига маъқул ранг билан алмаштириб қўя олмайди, ахир инсонни жудаям улуғ, жудаям қудратли деймиз-ку. Нега энди биттагина тунга шунча таъриф, тавсиф беришга, тунни тушунишга ақл-идроки етган бандаи мўъмин ўз умрини ёлғиз ёруғ тонглардан иборат қилиб ололмайди?..

Миттигина капалакнинг учиши учун ҳам бутун бошли осмон керак.
Ҳайхотдек тунни увокдек чигиртканинг бийрон овози кўтариб туради.
У йиғи ёки нола, изтироб ёки қўққув товуши эмас... У – тириклик рамзи.”

² Олимимиз Асқад Мухтор шеърларини таҳлил ва тадқиқ этаркан, ўзи ҳам шоир бўлиб кетади. Бунчалик чуқур фалсафаю ҳайқириқли хаяжонлар ифодаси, албатта, ўқувчини ром этади.

Нўмон Раҳимжонов тадқиқотларидаги яна бир ўзига хос жиҳат ғоявий йўналишда, яъни, мустақилликдан олдинги ва кейинги даврда яратилган асарлардаги Ватан, Миллат, Истиклол, Туркистон мавзуларини тадқиқ қилишда

² Нўмон Раҳимжонов. “Асқад Мухтор поэтикаси” – рисола, Ғ. Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, Тошкент 2003, 3-4 б.

намоён бўлади. Ўзбекистон халқ шоири Рауф Парфининг 2013 йилда босилган “Сакина” (тўпловчи, тузувчи, сўзбоши ва изоҳлар муалифи НўмонРаҳимжонов) номли сайланмасида “Энг гўзал сир” деб аталган 45 бетли сўзбоши бор. У Рауф Парфи билан ўтказилган суҳбатга, шоирдан эшитилган гапларга суянилгани билан ажралиб туради. Маълумки, Рауф Парфига халқ шоири унвони берилганига қарамай, бу нодир истеъдод эгаси унвонига лойиқ муносабат кўрмади. Нўмон Раҳимжонов шоир ҳаётлик йилларида у билан бирнеча бор суҳбатлар ўтказган; Лимонарий тарафдаги катта боғига чақириб, овозини магнитофонига ёзиб олганига ўзим гувоҳман. Рауф Парфи биографиясини яратишда ўша суҳбатлардан фойдаланилгани аниқ, бу тадқиқотнинг ишончлилигини орттиради, албатта. Олим шоирга шундай баҳо беради: “XX аср ўзбек адабиётининг ёрқин намоёндаларидан Рауф Парфи – Сиршоири, унвони соҳир шеърият соҳибидир. Рауф Парфи шеъриятининг асосий мавзуси – бу шахс эрки, Ватан мустақиллиги ва Туркистон, Турк дунёсининг бирлигидир; XX аср турк одамининг абадий шуурини, кескин фоже руҳиятини муқаддас туркий тилда ифодалашга жазм этган ва муродига етган жасоратли шеъриятдир... Ўзбек шоирлари томонидан унга бағишланган шеърларнинг ўзи бир китоб бўлади. Рауф Парфи ўзбек адабиётида мутлақо ўзига хос мактаб яратган шоир. У ўзбекнинг юксак миллий руҳиятини ўз шеърияти орқали таниш ва танитиш учун олис йўлга чиққан, хормай-толмай бораётган Йўл Аҳлидандир. Рауф Парфи эстетикасида Турон-Туркистон мавзуи алоҳида саҳифани ташкил этади. “Турон-Туркистон мавзуи милоддан аввалги ёзма адабиётларда юз кўрсатиб келади, – деб ёзади Рауф Парфи, – Миср, Бобил, Хитой, Ҳиндистон, Рум, Эрон, Оврўпа, Америка сингари Турон- Туркистон, Турк дунёси жаҳон илму фани, маданияти, адабиёти ва санъати хазинасига ўзининг муносиб меросини берди ва беражакдир”.

“Сўзлар” шеърида ёзади: “Яна тун кўйнида бўшлиқнинг темир кўллари кўксимни қисаркан, ёрдам беринг, ухлаб ётаверманг, дея ҳайқираман. Шундай уйғотаман қадимий Сўзларни – Туркистонимни”.

Шоир “Юрак” шеърида “Мен фақат Туркистон аталган ёрқин, Бир бутун юртимни истайман холос”, дейди.³

Ҳақиқатан ҳам, юз эллик йилдирки, чорлик Русияси мустамлакасига айланган Туркистонда яшаган барча элсевар шоирлар бу фикрни таъкидлаб келган. Туркистон миллий матбуотининг бошловчиси “Тараққий” муаллифларининг йўлбошчиси Мунавварқори хазрат ўша газетанинг и

³ Рауф Парфи. “Сакина”, шеърлар, сайланма – “Мухаррир” нашриёти, Тошкент 2013, 5, 35-36 б.

сонларида, 1906 йилда ёзган “Она ватанимиз Туркистондир, ҳукуматимиз Русия ҳукуматидир” деган теран сўзлар бекорга айтилмаган. Чор ҳукумати 1870 йилдан чиқарган “Туркестанское ведомости”, “Туркистон вилоятининг газити” каби расмий нашрлардаги Туркистон атамаси ўша даврда Эрон, Ҳиндистон, Русия, Буюк Британия каби давлатлар атамаси каби расмий мақомга эга эди. Яъни, биринчи жаҳон уруши натижасида чўкиб, йўқолган империялар қаторида Русия ҳам бор эди ва унинг ўрнида давлат яратган болшевиклар ҳам бирданига Туркистонни йўқота олмаган; Туркистон мухтор совет республикасини қурган (аммо Қўқонда тузилган миллий Туркистон ҳукуматини ёқиб-йўқотган) ва дунёдаги ягона давлат тили –турк тили дея конституциясида қайд этилган бу республиканинг расмий нашри ҳам “Туркистон” газетаси бўлган (1924 йилгача). Ундан кейин Туркистон парчаланиб, ўрнига бир неча қардош республикалар яратилди. Шўро мустамлакачилик сиёсати жон узаётган йилларда – ўша Мунавварқори ва барча жадидлар ғоясини тиклаш учун, истиқлолга одим отарок – “Ёш ленинчи” газетаси номини “Туркистон” дебянгиланди. Ҳамза, Чўлпон, Элбек, Фитратлар куйлаган Туркистонни нега Рауф Парфи, унинг тенгдошлари, издошдари куйламасин? Куйлайди, тинмай куйлаймиз. Бу бизнинг табиий ҳаққимиз, яшаш тарзимизнинг ажралмас бир қаноти. Туркистонда энг сўнгги турк тирик экан, бу куй тинмайди, ёвларга қарши кураш давом этади (бу – менинг ўйларим). Зотан, бугунда янги Ўзбекистон, ислохотлар руҳи билан яшамоқдамиз. Турк давлатлари кенгаши худди Европа парламенти каби иш юритиши имкони яралган бир замон йўлчиларимиз, йўлбошчиларимиз. Бир Ҳиндистон ҳиндларнинг ватани, бир Русия русларнинг ватани бўлгани каби бир Туркистон унинг ворислари бўлган Туркистон туркийларининг ҳам расмий ватани бўлиши мумкинлигини ҳеч кимса рад этолмайди. Рауф Парфи

Мен фақат Туркистон аталган ёрқин,

Бир бутун юртимни истайман холос,

дейишга ҳақли. АҚШ – қўшма штатлардан тузилган бир давлат, Россия федератив республикаси ҳам шунга ўхшаш бирлашган республикалардан иборат бир тузум. Мен юқоридаги фикрларни яқунлаб шундай дейман: 1924 йилда мустамлакачилик сиёсатини юритиш мақсадида парчаланган бир бутун Туркистон ерларидаги барча қардош, қўшни республикалар ўзаро келишиб, ТБР –Туркистон Бирлашган Республикаларини кура оладилар. Зотан, бу менинг бугунги ўйларим эмас, юз йиллик бир жараён ҳақидаги дунё сиёсатчиларининг хулосаси, Фурқат, Дукчи Эшон, Мунавварқори, Бухбудий, Авлоний, Қодирий, Ҳамза, Фитрат, Чўлпонларнинг инончидир –демак, ўқувчи шоир Рауф Парфининг юқоридаги сатрларидан илҳомланиб, шундай улкан ижтимоий

тушунчага толиши ҳам мумкин. ... Юқорида Нўмон Раҳимжонов тадқиқотларидаги ўзига хос йўналишлардан бири иждоқкор лабораториясини, яратилган асарлар сирини очишда кўринади, дедик. Бу фикримизга олимнинг “Бадиий асар биографияси”, “Қодирийшунослик қирралари” китоблари мисол бўла олади. Муаллиф таъкидлашича, “Иzzат Султон эстетикасида давр, воқелик ва сиёсат масаласи етакчи мавқега эга. Бу борада жамият ва миллат манфаатлари нуқтаи назаридан хоҳ тарихий ёки хоҳ замонавий мавзу бўладими, воқеликка ёндошиш зарурати ва маънавий интеллектуал эҳтиёжини устувор вазифа деб билади.” Ана шу масалани ўқувчига тушунтириш учун муаллиф Иzzат Султон билан ўтказган суҳбатидан парчалар келтиради. Иzzат Султоннинг айтишича, “Ўтган кунлар” романи 1921 йилда “Инқилоб” журналида босилган. Ўша йилларда “жамиятимиз учун қайси масала муҳим эди? Россия билан бирга бўлишимиз шартми ёки Россиядан ажрашимиз керакми? Маҳмудхўжа Бехбудий, Фитрат, Мунавварқори бошлиқ жадидчилик ва сиёсий ҳаракат, Закий Валидий иштироки билан бўлган интилишлар Россиядан ажралиш ҳаракати эди. Ижтимоий воқелик марказида ана шу масала турарди. У миллий мустақиллик масаласи эди. Сиртдан қараганда, романнинг бу воқеаларга сира ҳам алоқаси йўқдек туюлади...” деркан, Иzzат Султон роман воқеасини таҳлил қилиб, ишқий можаронинг охирида Отабек ўлкага босиб келаётган мустамлакачиларга қарши урушда ҳалок бўлганини таъкидлайди ва ўта нодир фикрни айтади: аммо ана шу охирги ҳолат романнинг кейинги даврлардаги нашрларидан олиб ташланган. Аслида, бутун бошли роман ана шу “бир энлик хабар учун учун ёзилган.” Яъни, ўқувчининг, омманинг севимли қахрамонига айланган Отабек босқинчиларга қарши жангда ҳалок бўлади, демак, роман халқимизни босқинчиларга қарши курашга чорлайди. “Қалбимизда Отабек қолади. Ватан учун қурбон бўлган Отабек яшайди. У қанақа одам? Замонанинг энг яхши одами. Абдулла Қодирий айтяптики, халқимизнинг энг яхши одалари миллий мустақиллик йўлида ҳалок бўляпти. Мана сизга намуна, деяпти... Бундан ортиқ сиёсат бўлиши мумкинми? Буюк ёзувчининг маҳорати шунда. Шу сиёсатни, сиз билан бизга сезилмаган ҳолда, қалбимизга олиб киради... Шу, сиёсатдан нари тур, деган гап адабиётга зарар етказиши мумкин. Энди бизнинг мезонларимиз қанақа? Ҳар бир даврда ва бугунги кунда ҳам адабиётимизнинг бош вазифаси – инсонни ҳимоя қилиш. Агар сиёсат инсонга жабр қилаётган бўлса, адабиёт исён кўтариши керак. Сиёсат инсонни азиз-мўътабар кўраётган бўлса, унга мадад бериш лозим. Лекин бу нарсанинг ўз йўли бор. Абдулла Қодирий амалга оширгандек, бадиий йўл билан адо этиш керак.”⁴

⁴ Нўмон Раҳимжонов. “Қодирийшунослик қирралари”, эсселар – “Наврўз нашриёти, Тошкент 2015 й., 40-43

Ана академик Иззат Султон, ана унинг шогирди профессор Нўъмон Раҳимжонов; бизнингча, агар муаллиф шу суҳбатни уюштирмаса, И. Султон ижодий оламини ўрганмаса ва юқоридаги гапларни ёзиб қолдирмаса, “Ўтган кунлар” романининг моҳиятини ҳамма ҳам англаб етавермасди. Н. Раҳимжоновнинг юқорида тилга олинган китоблари Ойбекнинг “Навоий”, А. Қодирийнинг “Ўтган кунлар” романларини теран тушунишга, қадрлашга йўналтирувчи асарлар ўлароқ биз учун қадрлидир, албатта. Нўъмон Раҳимжонов ижодида кўзга ташланадиган яна бир хусусият илмий жасоратдир. Муҳитдаги адабий ва сиёсий муаммоларни, нуқсонларни фақат ўзи ҳам, сўзи ҳам ўткир қаламлар очик ёза олади. Мурасасоз машҳурлар эса сохта донглари ва мунофиқ онглари, қарашларини ҳимоя қилиш учун ҳақиқатни бўяб кўрсатишда давом этадилар. Н. Раҳимжонов “Тафаккур жилolari” рисоласида асосан ўтган асрнинг етмишинчи йилларидан кейинги адабий жараён борасида фикр юритади; Миртемир, Асқад Мухтор, Шукрулло, Одил Ёқубов Пиримқул Қодиров, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Рауф Парфи, Омон Матжон, Халима Худойбердиевалар ижодидаги долзарб нуқталарни очиб беради. Муаллиф “Шеърят – шоир – жамият” бобида 70-йилларнинг иккинчи ярмида адабиётимизга Усмон Азим, Шавкат Раҳмон, Тоҳир Қахҳор, Хуршид Даврон, Азим Суюн, Хайриддин Султонов, Йўлдош Эшбек, Тоғай Мурод сингари янги авлод вакиллари кириб келганини таъкидлаб, “улар тарихни, бугунги воқеликни, замон муаммоларини кўриш, тушуниш, ўрганиш ва эстетик баҳолашдаги мутлақо ўзига хослиги билан аввалги авлодлар нуқтаи назарларидан кескин фарқ қилади” дейди ва бу қарашини исботловчи қарашларини баён этади. Адабий муҳитдаги ютуқлар билан бир қаторда айрим нуқсонлар ҳам мавжудлигини тилга оларкан, жамиятни турғунлик ботқоғига ботиришда, иқтисодий ва ижтимоий турғунликни қўллаб қувватлашда хизмат қилган маънавий турғунликнинг бир кўриниши – маддоҳликни ҳам ўққа тутди. Жумладан, “70-йиллар шеърятимизда нафақат партия арбоблари, балки маҳаллий партия ва совет раҳбар ходимларига бағишланган, маддоҳликдан иборат дифирамбалар кучайиб кетди. Ҳатто таниқли шоир А. Ориповнинг “Нажот қалъаси” (1980) тўпламидаги бир қатор шеърлар (“Нажот қалъаси”, “Дўстларимга айтганларим”, “Зиё”) бугунги кунда ном-нишонсиз унутилган обком секретарларига, вазирларга бағишланган. Бунинг боиси нимада? Турғунлик йиллари аксарият шоирларимиз ҳаёт ҳақиқатларини, жамият нуқсонларини айтишдан кўра замонасозликка берилиб кетдилар. Даврнинг ижтимоий иллатларини фoш этиш эмас, даврга мослашиш, ҳаётни бўяб кўрсатиш авж олди. Орденлар, мукофотлар, турли хил унвонлар шоирларимизнинг кўзини қамаштириб қўйди. Яъни, шеърятда “ватанни сев”,

“партияга садоқатли бўл”... қабалида хитоблар, чақириқлар авж олди; ватанпарварлик юзаки талқин қилинди; ғоявийликни тушуниш ва тушунтиришда бир ёқламалик, чекланганлик кўзга ташланди,” дейди.

Бу фикрлар ўттиз уч йил айтилган, бироқ кечагина айтилгандай одамга таъсир қилади. Тўғри сўз ҳар замон тўғри-да, мақбул-да, ёқимли-да, дўстлар.

Менимча, ижодкорлар ва бошқарувчилар бир-бирларига самимий бўлсалар, мунофиқлик қилмасаларгина халқнинг ишончи ва меҳрини қозонадилар, давлат ва миллатни юксалтирадилар. Давлат арбоби сифатида дунёдаги юз буюқдан бири Мустафо Камол Отатурк “Мен Туркия Республикасининг вужудини курдим, жонини эса Зиё Кўкалп яратди” деркан, миллий мафқуранинг жон қаби энг қимматли эканини, туркчилик асосларини давлат биносининг тамалига айлантирган шоир ваолим Кўкалпнинг, адабиётнинг куч-қудратини таъкидлаган. Замонамизда янги Ўзбекистон учун ислохотлар бошлангани, Туркистон мустақиллигини бош ғоясига айлантирган жадидлар байроғи қайта кўтарилгани, ўттизинчи йилгача юксалиш йўналиши белгилангани, бунда адабиётимиз ва адиблар елкасига шарафли юк юклангани ҳам бечиз эмас. Бу йўлда барча соҳа ижодкорлари самимий фаолият юритиши, юқорида Нўмон Раҳимжонов қоралаган иллат – маддоҳликдан йироқлашиб, бу эски ўлатдан қутилиши, албатта, жамиятимизни соғломлаштиради, деб ўйлайман.

3

Профессор Нўмон Раҳимжонов тақаллудининг 80 йиллигига бағишланган халқаро хотира илмий-назарий конференциясида кўпчилик у инсон ҳақидаги ибратли хотираларини айтиб ўтишди. Айтишларича, олимимиз йигирмадан ортиқ шогирд етиштирган (иккитаси Ўзбекистон Республикаси Олий мажлис қонунчилик палатаси депутати): Хуршид Дўстмуҳаммад, Марҳабо Қўчқорова, Дилрабо Қувватова қаби профессорлар, Қобил Кўбаев, Гулбаҳор Саидғаниева, Бекпошша Раҳимова шулар жумласидандир. Улар кўп йиллардан бери Ўзбекистон Фанлар академиясида, олий таълим муассасаларида самарали хизмат қилиб келмоқда. Мен ҳам Нўмонжон аканинг шогирдларидан бириман. “Шарқ юлдузи” журналида ишлаётганим йилларда жуда кўп ижодкорлар ва олимлар билан танишганман, жумладан, наср бўлимида, сўнгра публицистика бўлимида мудирлик қилган ⁵таниқли ёзувчимиз Зоҳир Аъламнинг курсдош дўстлари – Рауф Парфи, Бахтиёр Назаров, Нўмон Раҳимжонов, Ортиқ Абдуллаев, Сафар Барно, Ақрам Каттабеков, Умрзоқ Ўлжабоев қаби ижодкорлар, олимлар тез-тез журналга келишарди; суҳбатлашардик, шахмат ўйнардик. Даврамиз ишхонадан гоҳ

⁵ Нўмон Раҳимжонов. “Тафаккур жилолари”, рисола - “Фан” нашриёти, Тошкент 1991 й., 48, 57-558 б.

“Дўстлик”, гоҳ “Ўзбекистон” меҳмонхонаси ресторанларига, гоҳо Тил ва адабиёт институтига, гоҳида Зоҳир ака ёки Нўмонжон аканинг Лимонарий мавзесидаги ҳовлиларига қадар кўчиб борар, риндона суҳбатлар, тортишувлар давом этарди. Бу ўтиришларда дунёнинг бор гапи кўркмасдан айтиларди; инсонлар бир-бирининг фикрини, қаламини чархларди, менимча. Бир гал, ўша Лимонарий тарафда, таниқли олим Эрик Каримов боғида ош қилиб, суҳбатлашиб ўтиргандик, гап айланиб, менинг яқинда нашрдан чиққан “Хур Туркистон учун” деган китобимга тақалди ва Бахтиёр Назаров “бу китоб номзодликка, сал кенгайтирса, докторлик ишига арзийди” дея мактаб юборди; устозлардан Тўра Мирзаев, Гаффор Мўминов, Наим Каримов, Нўмон Раҳимжоновлар ҳам бу фикрни қўллаб-қувватлашди, қадаҳлар жаранглади. Мен ичимда, ҳа энди бундай ўтиришларда шунақа гаплар бўлади-да, деб қўя қолдим. Аммо уч-тўрт кун ўтгач, Бахтиёр ака телефон қилиб, Тоҳир палон- палон ҳужжатларни олиб, институтга келинг, номзодлик ишингизни расмийлаштирамиз, деб қолди. “Муҳожир Туркистон матбуотида миллий истиқлол ғояларининг ёритилиши” деб расмийлаштирилди ва ўша китобим ва қўлимдаги бошқа манбаалар асосида диссертация ёза бошладим. Афсуски, тўқсон тўққизинчи йилдаги воқеалар сабаблими ё бошқами, билмадим, бу мавзу ўтмайди, деган қарорга келинди ва ишни тўхтатдим. Икки мингичими, икки минг бирмиди, Нўмонжон ака телефон қилиб қолдилар: “Тоҳир, табриклайман, илмий ишингиз мавзуси тасдиқлангани ҳақида журналда эъон чиқди”. Ҳайрон бўлдим, ўша эски мавзуми, дея сўрадим. “Уйга келақолинг, шахмат ўйнаб ўтириб, бафуржа гаплашамиз”, дедилар. Хуллас, “20-30 йиллар ўзбек адабиётининг Туркияда ўрганилиши масалалари” деган мавзуда, устоз раҳбарлигида ишни бошладим. Режа тузишда, манбага ёндошувларда, имтихонларда, ҳужжатларни тайёрлашда ҳар доим устоз ёрдам берди, йўл кўрсатди. Уч-тўрт йил ўтгач ҳимоя қилдим. Дипломни олгач, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетининг Халқаро журналистика факултетида ишга киришдим, ҳозирда ҳам фаолиятимни давом эттиряпман. Ижодий ва илмий ҳаётимнинг шаклланишида Бахтиёр Назаров, Нўмон Раҳимжонов каби устозларнинг меҳрибонана хизмати каттадир, мен улардан доим миннатдорман.